

Historia Romani I.

Romák a történelemben
Mária Teréziától napjainkig

17/1A

A romák életét szabályozó rendeletek

Mária Terézia és II. József korából

Mária Terézia rendelkezése, 1769.

Ő szent királyi felsége a már megtett sok jelentésből megismerte, hogy a mostanság is kóbor cigány népség megszokta lopásból, rablásból élni, ezért nagyon káros az államra. Bármennyi rendelkezést tettek is, hogy ezt a tudatlan, kóbor és henye életet élő népet az elmúlt években összehozzák azokkal, akiktől tudást és becsületes életmódot tanulhatnának, a kiadott körrendeletekkel, mint nevük eltiltása, a céhekbe való bevételek, állandó lakóhelyre kötésük, továbbá, hogy lovat, mivel egyik helyről a másikra vándorolhatnának, és könnyebben lophatnának és rabolhatnának, ne tarthassanak. Mivel pedig úgy látszik, hogy a hivatalbeliek minden igyekezetével sem elegendők ezek arra, hogy ezt a zabolátlanul kóborló és henyeléshez szokott emberfajtát a jó útra tereljék, mivelhogy gyermekeik az emberi társadalmon kívül nevelkedvén fel, lassacskán fertőződnek népük mocskos életét követő szüleiktől, úgyhogy végtére úgy látszik, mindenben őseik nyomdokát követve letérnek a tisztesség útjáról, és ahelyett, hogy valami becsületes munkával embertársaik hasznára lennének, a henyeléstől eltunyulva, mindenütt a szegénységtől és ínségtől hajtva vagy koldulással vannak mások terhére, vagy pedig lopással kénytelenek életüket fenntartani.

Mivel pedig ezen szabados, sem isteni, sem emberi tanítással át nem itatott népet az emberi társadalomban, ebben a romlott erkölcsében és vastag tudatlanságában megtartani sem az istennek tetszésére, sem az emberi társadalomnak javára nem válnék, fent címzett uraságoknak a király kegyes parancsára elrendeli a királyi helytartótanács ezeket: Elsőbben: miként az 1761. december 10-én innen küldött utasításban uraságtoknak, valamint az összes vármegyéknek, városoknak és kerületeknek elrendeltük, a következő február hó végéig az összes cigány családokat, feltüntetve feleségeiket, gyermekeiket, azok nemét és korát, úgyszintén ha valami mesterséget űznek, vallásukat, a valóságnak megfelelő módon írják össze, úgy, hogy a távollevőket és az idegeneket is személy szerint. Ültessék fel, név szerint megjelölve azt is, hogy kinél miért tartózkodnak. Végezetül ezen összeírásokat külön táblázatba foglalva ő szent királyi felségéhez való felterjesztés céljából ide, ezen királyi helytartótanácsához minél gyorsabban küldjék fel. 1768 júliusa végéig gondoskodjanak maguk számára a jobbágyi vagy zselléri lakóhelyről és a maguk földesuránál az állandó lakásról, a szükséges szolgálatok ellenében olyaténképpen, hogy a következő összeírásban már azt is fel lehessen jegyezni, hogy a cigány család mely helységbe és mely földesúrhoz szegődött, vagy melyiknek vetette alá magát, máskülönben ugyanis, ha a megállapított határidő elmúltával még található lennének felütött cigánysátrak vagy földkunyhók, azokat a falvak bírái súlyos büntetés terhe alatt gyűjtsák fel, vagy rombolják le, és már most jó előre tudatni kell velük, hogy azokat a családokat, akik eladdig állandó lakóhelyről nem gondoskodtak, mint kóborlókat és közveszélyes embereket a hatóságnak le kell fogni, és mindaddig, míg felőlük valami intézkedés történik, az utak javítására vagy valami közérdekű munkára kell fogni biztos felügyelet alatt. Ezen

kegyes királyi rendelkezéseket jelen levelünk erejével annak rendjében elrendeljük, és azt ő szent királyi felsége szigorúan és komolyan meghagyja, és parancsolja. Másodszor. Szintén ugyanazon fent említett császári és királyi felség akarja, hogy a cigányok gyermekei ne merészeljenek lakásukból mezítelenül kijönni, ellenkező esetben elrendeli, hogy a szülőket testi fenytékben részesítsék, a gyermekeket pedig fogják be és vesszőzzék vagy korbácsolják meg. Ruházatuk egyezzen meg azon parasztokéval, akik között laknak, és semmi esetre sem engedjék meg, hogy eddigi szokásaik szerint továbbra is csak egy szál lepedőbe burkolózzanak, hanem szigorúan elrendeli, hogy szorítsák őket arra, hogy úgy otthon, mint nyilvánosan tisztos ruházattal fedjék testüket. Harmadszor. Uraságotok rendeljék el a mesteremberek összes céheinek, hogy tartoznak minden nehézségek és kivétel nélkül a cigánygyermekeket felvenni, végtére a cigányok úgynevezett vajdáit le kell tenni és őket a falusi bírák alá rendelni. Negyedszer. A lótartásról már azelőtt is történt rendelkezés, hogy a cigányok ne merjenek lovat tartani. Mivel az országban vannak cigányok, akiknek sok lovuk van, és azokkal kereskednek, ezért, nehogy a jogosan lovat tartók károsodjanak, mások pedig ezen a címen lopjanak, ezért; általában a cigánynak tilos lovat tartani, amennyiben pedig valaki nagy számban tartott lovakkal kereskedik, az csak úgy lesz neki megengedve, hogy a lovokról, melyek birtokában vannak, külön hitelt érdemlő passzusokat és tanúsítványokat tud felmutatni, mert ezen tanúsítványok nélkül magától értetődő, hogy tolvaj. Amint a többieknek, ennek is az 1768. év júniusának a vége rendeltetett határidőnek, aminek elmúltával a cigányok elkobzás büntetésének terhe alatt nem tarthatnak lovat, kivéve az olyanok, akik jobbágyi földeket vállaltak és a lovak a földek megművelésére szükségesek nekik.

Fordította Heiczinger János

17/1B

A romák életét szabályozó rendeletek

Mária Terézia és II. József korából

II. József rendelkezése, 1783. (1. rész)

Mindazokra nézve, melyeket a cigány népség jobb megrendszabályozása és jó útra terelése felől a kegyes királyi rendelkezés óhajára ezen ország törvényhatóságai előterjesztettek, ő szent királyi felsége ide küldött rendeletével kegyesen jóváhagyni méltóztatott ezen legújabb, számos pontra bontott legkegyelmesebb rendeletét, éspedig:

1. Azon javaslatra, mely szerint semmi esetben se engedélyezzék, hogy a cigány a maga fajtájával kössön házasságot, egy az hogy ezen eszközök nem annyira a most létező népség, mint a következő nemzedék megjavítását szolgálják, továbbá az 1775. február 20-i királyi rendelet is csak azon esetben tilalmazza a házasság megkötését, mikor a cigány nem tudja kellőképpen igazolni, hogy valamiféle úrbéri állapotban, szolgálatban vagy mesterségben létezik, avagy rendelkezik valami alappal felesége és gyermekei eltartására, és azért erre hivatkozik.

2. Abban a vonatkozásban, hogy számukra a lótartást semmi esetben sem engedjék meg, hanem őket szigorúan szorítsák ökörfogatok használatára és szarvasmarha tartására, a kegyes királyi rendelkezések, jelesen az 1753. november 8-án, 1769. április 10-én, 1768. június 12-én, 1773. november 23-án és 1773. december 20-án kiadottak értelmében, úgy kell értelmezni, hogy csupán a lókereskedelem tilos a számukra, nem pedig a házi munkálatok vagy gazdasági munkák végzésére szolgáló lovak tartása.

3. Ami azt illeti, számukra a koldulás szigorúan tilos, mivel az 1753. november 8-án kiadott jóságos királyi rendelet szerint az uradalmak tartoznak a cigányok számára területükön állandó tartózkodási helyet kijelölni, ahol az uradalom segítségével megépítenék házukat, művelésre területet kihalászni, azokat, akik valami mesterséget ismernek, annak üzésére nem csak szorítani, hanem némileg segíteni is, azok felől pedig, akik nem tartoznak senki védnöksége alá, megparancsolja a rendelet, hogy a vármegye intézkedjék és jegyezze be őket képességeik szerint az egyes falvakba mint iparosokat, ahol azok építsenek maguk számára házat, és így a többi lakosokkal egy sorban élve kénytelenek lesznek magukat munka végzésével fenntartani; tehát az egyik helyről vándorlás a másik helyre egyáltalában nem szabad, evégből nekik nem lehet útlevelet adni. Mindezekből magukból következik, hogy nekik a legteljesebb mértékben tilos koldulni.

4. Összefüggésben azon javaslattal, hogy mindkét nembelieket hajtsák földművelésre, az 1773. december 20-i jóságos királyi rendelkezés megparancsolja, hogy azokat, kiknek kedvük van a földművelésre, ott alkalmazzák, akik pedig mesterségre hajlamosak, azokban szorgoskodjanak választásuk szerint.

5. Hogy gyermekeiket vegyék el tőlük kétéves koruktól fogva, és helyezték el a megye szomszédos helységeiben, minek folytán az így szét-szóródott család eltérül a kóborlástól,

már többek között 1772. november 23-i jóságos királyi rendelet 6. pontja is előírja, sőt mint megfigyelhető, még ennél többet is.

6. Hogy azokat a cigányokat, akik hegyes vidéken vagy erdőben ütötték fel tanyáikat, az illetékes törvényhatóságok mozdítsák el onnan, és telepítsék a vármegye egy vagy több sima fekvésű vidékére, valamint ügyeljenek arra is, nehogy sátrakban vagy kunyhókban húzódjanak meg, hanem kötelezzék őket házat építeni, az 1769. évi június 12-i és az 1772. november 23-i jóságos királyi rendelkezés 1. pontja kimondja, valamint azt is, hogy

7. Az összes cigányokat a falusi bírák joghatósága alá kell vonni, hasonlóképpen 1772. évi november 23-i jóságos rendelet 3. pontja már szintén előírja, mire figyelemmel azokat újból ki kell hirdetni.

8. Ami azt a javaslatot illeti, hogy mikor a falusi bíró a cigányok erkölcséről és életmódjáról havi jelentését a szolgabírónak megteszi, figyelme főleg ezen népség megrendszabályozására terjedjen ki, az 1773. december 20-i jóságos királyi rendelet kegyesen megparancsolja, hogy a szolgabírák az ezen ügyben kiadott jóságos rendelkezések pontjainak végrehajtása során járásuk helységeit megosztott alkalmakkal legalább háromhavonta bejárják, ott a kegyes rendelkezések pontjainak megújítását hirdetve hirdessék, és amennyiben hibát észlelnének, annak kijavításába azonnal fogjanak bele, mivel pedig a szolgabírák a közmunkákkal közismerten egyébként is el vannak foglalva, nemkülönben a bizottságokkal, őfelsége jóságosan azt akarja, hogy a cigányok életmódjáról és erkölcséről az ilyesféle jelentéseket a jövőben a járásokban nagy számban található vármegyei esküdtek csinálják, így a szolgabírák munkája megfogyatkozván, nagyban megkönnyebbül, és több ideje marad a reá háramló más ügyek intézésére.

9. Ha pedig valamelyik cigány az esküdtek jelentései alapján engedetlennek vagy kóborlónak bizonyulna, az mindjárt csapassék meg.

10. Az 1755. évi november 8-i jóságos királyi rendelkezés kereken megtiltotta az egyik helyről a másikra történő vándorlást, nem engedte meg evégre útlevel kiadását sem. Miért is ezen cigányoknak mindenkéfelett tudniuk kell, hogy még a szomszédos területekre, még barmok vásárlására sem mehetnek elzárás terhe alatt földesuraik vagy ahol hivatalos személyek vannak, azok útlevelei nélkül, ha pedig a helységben sem hivatalos, sem uradalmi személyek nem volnának, akkor az ilyen kis helységben a falusi bíró az esküdttel egyetemben adhat útlevelet a cigánynak.

11. Mint tapasztalatból ismeretes, többségükben törvényes házasságkötés és esküvő nélkül élnek együtt, nemzenek gyermekeket, ezen okból nagyban előmozdítaná ezen nép megrendszabályozását, ha törvényes házasság keretében szaporodnának, így ha azon cigány személyeket, kik magukat házasoknak állítják, köteleznék az eskető plébános bizonyítványának felmutatására, azért ő szent királyi felsége azt akarja, hogy a kérdést komolyan vizsgálják meg az állami és törvényhatósági hivatalbéliék.

12. Mielőtt ezeknek áttelepítéséről bármit is határoznánk, ő szent királyi felsége jóságosan megparancsolja, hogy küldjenek bővebb tájékoztatást arról, hogy efféle kóbor cigányok hol, mely számban és minő körbeliek léteznek, valamint hol fekszenek azok a királyi bányák, melyekben valamennyit ezekből a cigányokból foglalkoztatni lehetne, végül pedig az ország mely részén léteznek rokkant katonákkal betelepített puszták.

17/1C

A romák életét szabályozó rendeletek

Mária Terézia és II. József korából

II. József rendelkezése, 1783. (2. rész)

13. Azt is javasolták, hogy azokat a cigány mesterembereket, kik mesterségük céheibe be akarnának iratkozni, minden mesterségen akadály nélkül fel kell venni. Mivel pedig az 1761. évi december 10-i jóságos királyi rendelkezés 3. és 4. pontjaival ez különben is meg egyezik, ő szent királyi felsége azt akarja, hogy ezt a rendeletet a további szem előtt tartás okából újból ki kell hirdetni.

14. Ami pedig az összes idegeneket illeti, küldjék vissza őket származási helyükre, csupán hazatérésükre szolgáló útlevéllel látva el őket. És ha az így visszaindítottakat újból a megye területén találják, mint gonosztevőket azonnal fogják le és büntessék meg. Ugyancsak az Erdélyből és Oláhországból betolakodottakat is. Az viszont kétségen felül áll, hogy a szomszédos német nyelvű örökös tartományokból idejöttekkel ugyanezt tenni az 1768. január 26-i kegyes királyi rendelkezés értelmében nem szabad.

15. A cigányok alkalmazkodjanak a már említett 1753. évi október 8-i jóságos királyi rendelethez és öltözetüket a lakóhelyük népe öltözködéséhez alkalmazzák.

16. Ugyancsak az 1753. október 8-i előbb említett jóságos királyi rendelet rendelkezései szerint gyermekeiket ne merészeljék meztelenül járattatni és asszonyaik lepedőbe burkolózní, mert akit észrevesznek, súlyos testi büntetést kap.

17. Ugyancsak az 1753. október 8-i előbb említett jóságos királyi rendelet végrehajtása folytán már elcsapták vajdáikat és valamennyien a falusi bírák joghatósága alatt vannak.

18. Hogy pedig a tilalmakat minél biztosabban érvényre lehessen juttatni, különösen arra ügyeljenek a nép kihágásai közül a falusi bírák, hogy nem eszi-e közülük valaki a dög által elpusztult és aprójóságok húsát, mely dögöket az érvényben lévő rendelkezések értelmében el kell földelni. Ha valakit rajtaérvénnek, büntessék 24 pálcaütéssel és a visszaesőkre ahányszor, annyiszor osszanak ki egyhavi börtönt kenyéren és vízen. És mivel az is ismeretes mindenki előtt, hogy nemcsak a cigányok, hanem a csordások és a pásztorok is megeszik a dög húsát, tehát nekik is meg kell azt tiltani.

19. Az 1772. november 23-i jóságos királyi rendelkezés súlyos figyelmeztetés terhe alatt megtiltja az parasztnak, hogy az eddigi nyelvüket használják, hanem csak azt, amit abban a helységben használnak, ahol laknak.

20. Nem különben el kell tőlük venni ezen jóságos királyi rendelkezés értelmében a gyermekeiket, mihelyt négyéves korukat betöltik, és nevelésre a parasztnakhoz kell adni.

21. Hogy megelőzzék azokat a bajokat, melyek a futó, váltakozó, továbbá sok embernek szabados együttéléséből fakadni szoktak, egyenesen tilos egyik zsellérnek a másiknál munkálkodni, avagy cigány jobbágnak cigány szolgát tartani.

22. Csak a valódi koldusoknak van megengedve, hogy házról házra járva vagy a templom küszöbénél, a paplak bejáratánál kolduljanak.

23. Családnevüket megváltoztatni ne merészeljék, hanem változatlanul tartsák meg a felvett nevet és a gyermekek is szüleik nevét használják.

24. Fordítsanak arra is figyelmet, hogy megtiltsák nekik egyik megyéből a másikba átjárni, miáltal megszakítják a gonosz érintkezés fonalát a más hasonlókkal. Ennek elősegítésére nem lesz céltalan, ha az uradalmi tiszték és más effélék számára kötelező lesz, hogy ne engedjék őket lovaikkal vásárra menni, ne jelöljék őket bírónak, hogy külön községet alkothassanak.

25. A jóságos királyi rendelkezés szerint őket egyenkint kell szétosztani az uradalmak között, hogy ne lehessen közöttük társulás, és támasszanak minden oldalról akadályokat a köztük való veszedelmes pereskedésnek.

26. Ő szent királyi felsége annak idején rendeletileg intézkedett, hogy az ezen népből való katonákat ne szabadságolják ezredeiktől...

28. Mivel azt is javasolták, hogy a kovácmesterséget csak azoknak legyen szabad gyakorolni, kiknek a szolgabírák járásaikba a közérdekében megengedik, a zenélést pedig a zeneszerszámok kötelező elkobzása és összetöretése mellett egyenesen tiltsák meg, ő szent királyi felsége jóságosan figyelmeztetni kívánja a járások szolgabírait, hogy a zenélést csak azoknak engedélyezzék, kik jobbágyok vagy mesteremberek és szükséges és nem vándorló kovácmesterséget folytatnak, útlevelet is csak ilyeneknek adjanak.

29. Hogy pedig azoknak az új parasztnak, akik egyedül avégből vállaltak jobbágyi telket, hogy annak színe alatt ide-oda csavaroghassanak és a szomszédos helységeket bejárassák, ez ideig űzött ezen csalárdságukat és hamisságukat megakadályozni lehessen, ő szent királyi felsége legkegyelmesebben azt akarja, hogy az így felvállalt telkeket tartoznak maguk vagy családtagjaikkal együtt megművelni, és ne merészeljenek másnak bérbe adni 24 pálcaütés és jobbágytelkük, valamint a belőle eredő összes javaik elvesztésének terhe alatt.

30. A távol lakóknak, valamint akik a szomszéd utcákban laknak, gyülekezését, lakomázását, mulatozását és a cigány nyelv használatát 24 pálcákkal szigorúan meg kell akadályozni.

31. Ne lakjanak egy csomóban, egy szobában, házaikat új mód szerint falazzák, és ahol lehet, a parasztnak házai között, felhúzott falú házak építésére szorítsák őket.

17/1D

A romák életét szabályozó rendeletek

Mária Terézia és II. József korából

II. József rendelkezése, 1783. (3. rész)

32. Ami azon javaslatokat illeti, hogy a jövőben csak azoknak engedjék meg a házasságkötést, aki saját megművelésre jobbágytelket vállal vagy belép egy céhbe, továbbá szigorúan tilos legyen a cigánynak a cigány-törzsből házasodni vagy cigányleányt cigánylegényhez adni feleségül, a jövőre nézve szigorúan tilos lesz, hogy a cigánylegény cigány törzsbeli leányt vegyen el, vagyis hogy a cigányok összeházasodni ne merészkedjenek.

33. A cigánygyermek szétosztásán azt kell érteni, hogy úgy a fiú, mint a leánygyermeket negyedik évüktől fogva tíz éves koruk betöltéséig a parasztok tartják az említett bér ellenében, azután pedig mint ostoros gyermekeket alkalmazzák, annyi évig szolgál, mint ahány évig tartották, minden bér nélkül ugyanazon parasztnál. Ha pedig valamelyiket alkalmasnak találnák iparosnak, tizedik éve betöltése után ennek gyakorlására alkalmazzák, a pásztorkodástól pedig egyenesen tartásuk távol.

34. A későbbiekben úgy az uradalom tisztjeinek, mint a helyi községi bírónak szigorúan tilos lesz a cigányoknak útleveleket vagy igazolványokat kiadni, mely ténykedés különben is a vármegye tisztségviselőinek van fenntartva. Miként ezen rendelkezés 1., 5. és 10. pontja elrendeli, az uradalom tisztjei és a helység bírója csak a helységek esküdtjeivel együttesen vannak erre felhatalmazva.

35. Ő szent királyi felsége jóságosan megparancsolja, hogy nyújtsanak bővebb tájékoztatást a hegyek közt lakó cigányok számáról, koráról, neméről, továbbá arról is, hogy közülük hányat és mely kijelölt gyárban kellene alkalmazni.

36. Hogy pedig a hegyek közt élőket senki rémisztgetéssel ne zavarja, ő szent királyi felsége azt akarja, hogy a hegyek közötti és az utak melletti berkek rablóinak üldözését folytassák akkora erővel, mivel csak lehet, sőt katonai segítséggel is.

37. Az 1782. július 19-én kiadott és innen e hónap 29-én kihirdetett nyílt parancsban ki nyilvánított büntetését a rablók megsegítőinek és az orgazdáknak újból hirdessék ki.

38. Arra a javaslatra, hogy a cigányok számára tengerparton vagy másutt létesítsenek új telepeket, bizonyára nem akadna elégséges hely. A jóságos királyi akarat az, hogy ezek az emberek ne éljenek egymás között és ne merjék anyanyelvüket használni, hanem válasszák el őket egymástól. Ha eltiltják őket életmódjuktól és anyanyelvük használatától, jobbágyokká és mesteremberekké formálódnak, és ezen a módon fokozatosan eltűnik a neve is ezen népnek az örökös tartományokban.

39. De ezen javaslat másik pontját meg lehetne kísérelni, melynek erejével a katonai szolgálatra alkalmas cigányokat gyalogosnak, síposnak, dobosnak átadni javasolják és ezenközben

találhatók volnának gyárakban alkalmazható nők is. Ő szent királyi felsége jóságosan azt akarja, hogy jelentsék ezek számát, korát és azt a gyárat, ahol alkalmazhatók volnának.

40. Hogy pedig az eredmény által igazolt ezen rendelkezések és a múlt években tett üdvös intézkedések ezek végrehajtására, kárba ne menjenek, a szolgabíráknak kötelességükké kell tenni, hogy az évenkénti úrbéri vizsgálatok alkalmával tegyenek tudósítást ezen folyamatról is.

41. Ő szent királyi felsége üdvösnek találta azt a javaslatot is, hogy az erődítési munkálatoknál, utak és hidak javításánál a többi néppel egyetemben őket is alkalmazzák. Közben pedig, míg másutt hasznos alkalom nyílnék, alkalmazzák őket a kostélyi gát építésénél a mások számára is fizetett bér ellenében. [A Kostély Erdélyben, a Temest a Begával összekötő csatorna zsilipjénél az időtájban létesült település. – *A fordító.*]

Ösztönözzék a más magánosok számára végzendő kézi munkára. Nem lenne haszontalan, hogy miként egyes földesurak a maguk birtokán cselekszik, ha munkájukkal arányos napszámbért fizetnének nekik készpénzben.

42. Hivatkozva a hegedülésről és lókereskedésről már megtett rendelkezésekre, még azt is hozzájuk kell tenni, hogy ha a toborzók a zenekarhoz cigányokat akarnának, vegyék fel az érintkezést a hivatalbeli személyekkel, akik majd az említett cigányokat ellátják útlevelel.

43. Azon ötletre, hogy a cigányoktól elvett gyermekek szüleikkel könnyen össze ne találkozhassanak, nevelésre távoli vármegyébe osszák őket cserébe ide helyezett ugyanannyi gyermek ellenében azon vármegyéből. Ez meg nem valósítható az ilyen cserékhez és átszállításhoz szükséges költségek miatt. Egyébiránt, mivel már külön is elrendeltetett, hogy a cigányok vagy új parasztok nem mehetnek útlevél nélkül egyik helyről a másikra, azon felül már vannak olyan rendelkezések is, hogy a cigányokat szét kell osztani különböző falukba és elkülöníteni egymástól; ezek az óhajtott jobb rendre szoktatás és nevelés elősegítésére elégségesek lehetnének.

44. Mivel pedig azt is javasolták, hogy a földesurak mindezen pontok végrehajtásánál működjenek közre szorgalmasan, ha pedig közülük valaki végbevételüket akadályozná, idézzék a tisztség elé, és büntessék a körülményekhez mérten, ő szent királyi felsége jóságosan azt akarja, hogy a cigányok megrendszabályozását célzó rendeletek végrehajtását akadályozó földesurakat neki név szerint jelentsék avégből, hogy a történetekhez alkalmazott figyelmeztetésükről rendelkezni lehessen.

45. A munkára elegendő erővel rendelkező cigányokat tereljék el a zsellérkedéstől és ösztönözzék nehezebb munkák felvételére.

46. Azokat a cigányokat pedig, akik koruknál vagy törődöttségüknel fogva a jobbágyi szolgálat felvételére nem alkalmasak, a zsellérségben kell megtűrni és egy nem cigánnyal iktatni be egy telekre, azon meg gondolásból, hogy ez majd ügyel a cigány zsellértársára és annak kihágásait felelősségre vonás terhe alatt majd jelenteni fogja.

47. Minden cigány, aki tartózkodási helyéről egy másik községbe átmegy, köteles az ottani bíróhoz vagy előljáróhoz elmenni és útlevelet annak megmutatni, magát igazolni, ellenkező esetben mint kóborlót le kell fogni és megcsapatása végett a községi fogdába vinni.

17/1E

A romák életét szabályozó rendeletek

Mária Terézia és II. József korából

II. József rendelkezése, 1783. (4. rész)

48. Mivel kétségtelen, hogy ezen kóborló, veszélyes és az emberiség ellen mindent merészlő és mindenre kapható népség megnevelésének az alapja a zsenge kortól az anyatejjel beszívott istenfélelem, evégből úgy a zsenge gyermekeket mint a felnőtteket és az öregeket, tehát magukat a szülőket is felmenthetetlenül, minden hathatós eszközzel kényszerítsék a községi bírák úgy vasárnapokon, mint az ünnepeken az istentiszteletre maradandó figyelmeztetéssel az illetőknél. A helységek plébánosai főképpen arra figyeljenek, hogy az említett napokon vele az isten házában megjelenjenek, ott mindeneelőtt az isten igéjét meghallgassák, gyakran kötelezze őket a hitvallás megtételére, a hitoktatáson ne csak a gyermekeket, hanem az idős apákat is, akik szabály szerint alig tartoznak valamelyik valláshoz, oktassák és vizsgáztassák, hogy ezekről a kisebb ünnepeken a nép és gyülekezet előtt a gyülekezet lelkipásztora által megvizsgálni, dorgálni és lelkesíteni lehessen őket. Miként a tapasztalat mutatja, ennek a népnek alig valami, vagy talán semmi vallása sincs, akinek valami volna a helyben uralkodó vallásból, csak látszólag követi azt. Ezért a kezdet kezdetén meg kell vizsgálni azt, hogy az idősebbek és a szülők miféle közömbös valláson volnának, hogy netalán idővel a katolikus igaz hitre vezérelhetők lennének arról, amit őseik követtek és amin maguk is tévelyegnek. Ezt magát határozzák meg, hogy majd a plébánosok, illetőleg a lelkészek átíthatassák őket azon vallás alaptörvényeivel. Mivel pedig ezen népség vallásossága és erkölcsössége tekintetében a kívánatos eredmények ellenére van az egyházi adó, orvoslásul ő szent királyi felsége elrendelte, hogy a hivatalbéliék az évenkénti úrbéri vizsgálatok alkalmából mutassák ki a plébánosok, prédikátorok és pópáknak a vallás és erkölcsi oktatás körüli dolgait is.

49. Hivatkozik a jóságos királyi parancsra, melynek az egész országban való közzétételét a folyó évi január 28-án elrendeltük, miszerint az Erdélyből és Oláhországból átjönni és itt mesterségüket csapatosan felajánlani szokott cigányokat az országtól távol kell tartani.

50. Előhozták, hogy többek között azt is tanácsolták, miszerint a jelenleg az országban és csatolt részein tartózkodó összes cigányt, tekintet nélkül korára, nemére osszák szét szolgálatra a parasztok között, és szűnjön meg a lakhatás engedélyezése a bárhonnan ide jövőknek. Ezen javaslat annál kevésbé állhat meg, mivel a jóságos királyi rendelkezések megparancsolják, hogy a cigányok gyermekeit tízéves korukig a parasztnál neveljék, utána alkalmazzák vagy mesterségre vagy szolgálatra és a mesterséget nem tanult felnőtteket szorítsák jobbágytelek felfogadására, továbbá, hogy tilos a német nyelvű tartományokból Magyarországra jövőket visszaküldeni.

51. A döghúsevésre javasolt büntetésre azt kell megjegyezni, hogy a 18. pont erről már rendelkezik.

52. Ami azon javaslatot illeti, hogy ezen haszontalan és veszedelmes cigány népséget, azon meggondolásból, hogy nem lehet a jóságos királyi előírásoknak megfelelően meg-

rendszerbe foglalni. Néhány földesúr védnöksége alatt a vármegyében kell összességükben maguk között élni hagyni egymás társaságában a maguk erkölcsi, nyelvük és természetük szerint, ezen mindennapos együttélésből olyan tapasztalatot szereznek, hogy ha a földesurak továbbra is élni akarnak jogaikkal és földesúri hatalmukkal, letelepíthetik ezeket nem egyik vagy másik birtokukon, hanem szétszórva többeken telepítsék szét. Ennek elérésére ezen jóságos királyi rendelkezések végrehajtása folyamán a 44. pontban előírtak szándékainak megfelelően kell eljárni.

53. Hogy pedig ezen módszer ezen kóbor és rendetlen emberfajta megrendszabályozása ügyében valóra válhassék, amennyiben és mivel ennek végbevitelére hivatalból a járási szolgabírák kötelessége, akik a közügyekkel különben is nagyon el vannak foglalva, hogy a végrehajtásnak ne legyen akadály, ő szent királyi felsége ebben az ügyben azt akarja, hogy az ügy érdemében kibocsátott rendelkezések végrehajtását szorosán és szigorúan a vármegyei esküdtekre kell bízni.

54. Bukovina és a Bánát elhagyott részeire való telepítésük ajánlatát azért nem lehet elfogadni, mivel ezen népség együttesen elhelyezve alig helyrehozható kihágásokat követne el.

55. Mivel félni lehet, hogy ha a gyermekeket mindig közpénzen tartják el, a szülők megszabadulva gyermekeik gondjától, henyén élnek, és vérüktől úzve elfajzott gyermekeiket szaporítanak, avégből, hogy ez a nép minél nagyobb biztatást és ösztönzést kapjon a munkához és pénzkereséshez, ő szent királyi felsége jóságosan elrendelte, hogy amíg a gyermekek napi tartásdíját a házipénztárból kell kifizetni, ezen tartás-díjnak felét vagy harmadát fizetessék meg a szülőkkel, amennyiben azt ezek módja megengedi.

56. Mérlegelve azon javaslatot, hogy azoknak a nem cigányleányoknak, akik cigányhoz mennek férjhez, vagy cigány férfiaknak, akik nem cigányleányt vesznek feleségül, fizessenek mátkapénzül 24 forintot a házipénztárból, ámbár remélni lehetne, hogy e révén polgárisulna e népnél a vegyes házasság, mivel a házipénztár igen meg van terhelve egyéb szükséges kifizetések teljesítésével, vissza kell utasítani a javaslatot, hivatkozással a rendelkezés 1. részére.

57. Mivel az élethossziglani kényszermunka csak súlyosabb bűncselekmények büntetésére szokásos, nem lehet helyt adni azon javaslatnak, hogy a meglelt korú cigányokat és 22 éven felüli fiaikat fogják örökös munkára, hanem mivel az évenként végezni szokott úrbéres vizsgálatok alkalmával sok elhagyott jobbágytelket találnak, betelepítésükre helyezzenek oda cigányokat olyanformán, hogy részesüljenek adókedvezményben három évig, mivel pedig a hozzáértésük is hiányzik, azonkívül sok minden szükséges a telkek megműveléséhez és a gazdálkodáshoz, hogy az ilyenfajta elhagyott telkek alkalmassá váljanak a gazdálkodásra; a beszerzendő szerszámokra és jószágokra szükséges összeget a házipénztárból kell előlegezni apránként teljesítendő visszafizetésre, ha pedig az elhagyott telekre behelyezett új paraszt megszökne, és nem adná meg sem a földesúrnak, sem a vármegyének járókat, fogják le, szállítsák oda, honnan megszökött, és úgy a földesúrnak, mint a vármegyének szabad lesz a hátralék letisztázására és a teljesítendő robotra szorítani.

58. Mivel azt is ajánlották, hogy a cigányokat a gyárakban, vashányákban vagy más közmunkáknál foglalkoztassák, de nem jelölték meg külön a gyárat és bányát, ahol foglalkoztatni akarnák őket, sem az emberek számát nem mutatták ki, ő szent felsége megparancsolta ezen hiányok sürgős pótlását, hozzátéve azt is, hogy nem lehet a cigányokat ilyesféle közmunkákra másként alkalmazni, mint a parasztnak szokásos bérért.

17/1E

A romák életét szabályozó rendeletek

Mária Terézia és II. József korából

II. József rendelkezése, 1783. (4. rész)

59. és utoljára. Mivel Bács megyének a területe cigány népségének megrendszabályozásáról ide mellékelt jelentéséből kinyilvánul, hogy ha pontosabban megvizsgálják a királyi rendelkezések pontjait és véghezvitelükre törekednének, ezen nép kétségen felül már régen meg volna szabályozva. Mivel e körül több törvényhatóság táblázatából kiderül, hogy az egyes helyeken a cigányok még zenélnek és vándor kovácmesterséget folytatnak, máshol elűtően ruházkodnak, megint máshol dög-húst esznek, ő szent királyi felsége kegyesen megparancsolja: a jóságos királyi rendelkezések végrehajtását meg sem kísérelvén, hanyagságot követnek el, miért is a mai naptól számított fél éven belül felelősségre vonás terhe alatt teljesíteni kell a jóságos előírottakat, mivel az összes királyi elvi rendelkezések, miket a cigányok megrendszabályozására eddig tettek, csupán azt az egyetlen alapelvet tartalmazzák, hogy ezen kóbor népet házban való lakásra, jobbágyi vagy valami más, megállapodott életmódra kell vezetni, evégből el kell téríteni a henye élettől, minden tolvajlás és rablás okozójától, ő szent királyi felsége elrendeli jóságosan, hogy azokat az úgynevezett új parasztokat, kik a jobbágyi élet felvételével és a paraszti élet valóságos folytatásával magukat az elmaradottak számából és állapotából kivették, nem érintik az előbb említett szabályozó intézkedések, sőt nem is szabad őket az előbbi állapotukra emlékeztető új paraszt néven nevezni. Ezen legkegyelmesebb királyi rendelkezéseket fent címzett uraságotoknak további hatáskörébe adja ezen királyi helytartótanács, hogy gondoskodjanak ezen királyi rendelkezéseket minél gyorsabban teljesíteni, az elrendelnievalókat minél gyorsabban rendeljék el és a vármegyét kötelező félévi jelentéseket haladéktalanul küldjék fel. Emellett pedig megfigyeltük, hogy a legjobb és legegységesebb rendelkezéseket illetőleg a jelentések beküldésében ténylegesen késedelmesskednek. Azért fent tisztelt uraságokkal komolyan és szigorúan tudatjuk, hogy súlyos felelősségre vonás terhe alatt valamennyien ügyeljenek mindenre, és a végrehajtásról időről időre jelentésüket ide megtenni el ne mulasszák.

Fordította Heiczinger János

HBML. IV. A. 502/b., 229. (1773.) 14–198.

Legszentebb császári és királyi apostoli fenség magyar királyi helytartótanácsának nevében a hajdú városok kapitányának és többi hivatalnokának hivatalból tudatandó: ...

Először: ha még eddig valahol a kebelükben a cigányok bármilyen sátrai vagy földalatti kunyhói találhatóak, ezeket a hajdúk bírái kötelesek azonnal, ellenszegülés esetén a leg súlyosabb büntetés alatt leromboltatni. Azok a cigány családok pedig, akik viszont úgy határoznak, hogy maradnak, és legkésőbb három hónap alatt nem gondoskodnak állandó lakásukról, mint kóborlók tartassanak nyilván és megbüntessenek.

Másodszor: A cigányok öltözetüket azon hely lakosainak öltözékéhez formálják, ahol laknak, ne merjenek gyermekeik meztelen testtel előjönni, és az asszonyok se merjék magukat vászonba tekerni, hogyha pedig ezzel rendelkezéssel szembeszállnának, miután ismételtent tudtukra adták, ahányszor az megállapítható, a kerület szokása szerint annyiszor büntessenek irgalmatlanul tetszés szerinti súlyosabb testi büntetéssel.

Harmadszor: Eltörölve és megszüntetve a vajdákat, az összes cigány a helyek bírái alá tartozzon, a bírók pedig a többi kicsapongások tekintetében kötelesek arra nevezetesen vigyázni, hogy közülük senki döglött állatok húsát, és marhákat (amelyeknek hulláját az eddig kiadott rendelkezések szerint kötelesek elföldelni), és ha bárki ilyen húsok tiltott evésén rajtakaptna, az minden bocsánat nélkül fel menthetetlenül hasonlóan tetszés szerinti súlyosabb büntetéssel büntetessék: aki pedig e kiállt büntetés után, az előbb említett tiltás után a tiltott evést folytatná, annyiszor vesse börtönbe a hivatal, ahányszor elkövette, és ott egy teljes hónapig kenyéren és vízen éhezzen, a hónap elteltével pedig a személy képességének megfelelően pálca, illetve korbácbüntetés szabassék ki, és miután megkapta, bocsátassék el.

Negyedszer: Nem szabad a cigányoknak lovat őrizni, ha pedig lovat találnak náluk, azokat árverésen a többet ígérőnek adják, a pénzt pedig (a bejelentő harmadrészét kivéve) a tulajdonosoknak visszaadassék.

Ötödször: Egészen bizonyos, a cigányok azon szín alatt, hogy kovács mesterséget űznek, és zenét húznak, az élet nagyobb részét eltékozzolják, és ezen cím alatt ide-oda szoktak kóborolni, ezt csupán azok, akik a patkoló kovács és a szükséges szerszámokat beszereztek, és ebben a mesterségben járatosak, a helyek sorában házuk van, ezen mesterség gyakorlásában pedig a népnek hasznosan szolgálnak, eközben házaikba nem engedjék be a szemetet, szólíttassanak valóban munkára, ugyanígy hasonló módon azok is, akik eddig a zenét húzták, megtartassanak.

Hatodszor: A cigányok gyermekei, akik nevelésétől a legtöbb függ, gazdáknál szétszórva helyeztessenek el, sőt evégből attól kezdve, hogy egy napi paraszti munka elvégzésére alkalmassá válnának, 3 krajcárt fizessenek, ahol pedig nagyobb számban adatnának ilyen gyermekek, azt legott jelentsék, hogy ellátásukról többek összegyűjtése által alkalmas rendelkezéseket szolgáltatassanak. Végül a helyek papjainál az ebben végzett rendelkezések útja az, hogy ők mind a cigányokat, mind azok gyermekeit az igaz hit alapjaiban szorgalmasan oktassák, és őket az elemi iskolák látogatására azokban ingyen való tanítására ösztönözzék. Ezért a kézműves cigányok társaságai köteleztetnek gyermekeket felvenni a mesterségre, Kapitány úr és a hajdúvárosok hivatala úgy vezessék az ügyet, hogy az olyan gyermekek, akik már valóban képesek munka végzésére, a kézműves munkák elsajátítására inkább alkalmasnak látszanak, mesterembereknek adassanak, akik kötelesek őket felfogadni.

Hetedszer: Ezen nemzetség emlékezetének kiirtására ezen Cigányokat szigorúan valamint súlyos büntetéssel büntessék, hogy mostantól kezdve ez-után a saját nyelvüket ne használják, hanem azt, amely azokon a helyeken, ahol élnek, használatban van, azzal éljenek, a rajtakapottakat pedig tetszés szerinti büntetéssel sújtsák.

Nyolcadszor: Mivel a nap elrendelt általános összeírásban valamint a következő adó kivetésénél, arra is figyelmeztetnek az emberek, következetesen mind a jobbágyok, mind a zsellérek és a ház nélküli zsellérek a már végrehajtott és a jövőben végrehajtandó adókivetésénél, hogy nem kevésbé. az adó, mint a házi pénztárhoz tartozónak alá tartozza, az úrbéri tabellákban belevétessenek, és úrbérileg kezeljék, és ahol őket összeírták, az összeírásban valóban egybehangozzék, és az úrbéri táblázatokban ezek az emberek az előző évek új lakói néven jegyeztessenek fel. Mindezek azok, amelyek az említett cigányok biztosabb megrendszabályozásának érdekében először sorban a kapitánynak, és a hajdú városok állandó hivatalának végül és legutoljára ezen meg gondolással a jelenlegiek által közöl a irályi helytartótanács, hogy mindezen kötelező végrehajtását számon kérni és a legszen- tebb magasságos őfelsége kibocsátott kegyes császári királyi akaratát, hogy valóban köz- vetlenül a közös haszon érdekében tölthesse be, érvényesítse.

A magyar királyi helytartó tanácsból, Pozsony, 1773. febr. 22. Beöthy Imre
Fordította Dr. Papp Zoltánné, Debrecen, a Déri Múzeum munkatársa

17/2

Az MSZMP Politikai Bizottságának határozata

A cigánylakosság helyzetének megjavításával kapcsolatos egyes feladatokról
(1961. június 20.)

1. Hazánkban mintegy 200 ezer cigány él az egész ország területén szétszórta. Életmódjuk és a társadalomba való beilleszkedésük szerint három csoportot alkotnak:

a) A beilleszkedett cigányok elérték a lakosság átlagos gazdasági és kulturális színvonalát, felhagytak a cigány életformával, jobbra szétszórta élnek. Ide tartozik a cigánylakosságnak kb. 30%-a.

b) A beilleszkedésben levő cigányok [további 30%] külön telepeken, a falu vagy város határában, putrikban élnek, többnyire csak alkalmi munkát végeznek; kulturális színvonaluk igen alacsony.

c) A be nem illeszkedett [félleg letelepedett és vándor] cigányok jelentős többsége egyáltalán nincs munkaviszonyban, kerüli a tisztességes munkát, máról holnapra él, ill. a társadalom terhére élőködik. Lakóhelyüket gyakran változtatják, a legalacsonyabb kulturális színvonalon élnek; túlnyomó többségük írástudatlan. – Ebbe a csoportba tartozik a cigány lakosság mintegy 40%-a. [Egyes megyékben, pl. Bács-Kiskun és Zala-megyében 60-70%-a.]

2. A kapitalista társadalomban a cigányokat kiközösítették, kölcsönös bizalmatlanság és az előítéletek mély szakadéka keletkezett a cigányok és a nem cigány lakosság között. Hazánk felszabadulásával a cigányok a társadalom teljes jogú tagjai lettek, s a kedvező fejlődési feltételek pozitív hatással voltak a cigánylakosság leghaladottabb elemeire. Ezek száma azonban még igen kicsi, és csak lassan növekszik. Többségük még máig sem tudott megszabadulni a múlt terhes örökségétől. Jogszabályaink ugyan nem tartalmaznak olyan rendelkezést, amely a cigány lakosság hátrányos megkülönböztetésére alapot adhatna, mégis különösen falun – még mindig előítéletek falába ütköznek, s helyenként sok önkényeskedésnek vannak kitéve. A közhiedelem pl. azt tartja, hogy a cigányok többsége bűnöző, holott a bűnügyi statisztika tanúsága szerint csak alig valamivel nagyobb közöttük a bűnözők aránya, mint a nem cigány állampolgárok között. Az emberek nagy része ma még szinte babonás idegenkedést érez a cigányokkal szemben. Sok szülő tiltakozik, ha gyermeke mellé cigánygyermeket ültetnek az iskolában.

A cigánylakosság helyzetének alakulásában a munkának és a letelepedésnek meghatározó szerepe van. E két előfeltétel megteremtése azonban ma még igen sok akadályba ütközik. A munkaképes cigánylakosságnak jelenleg kb. 33%-a van állandó, 32%-a alkalmi jellegű munkaviszonyban, 35%-a pedig egyáltalán nem dolgozik. Többségüknek nincs szakképzettsége. A fiatalok nagy része csak két-három osztályt végzett, sok esetben még ennyit sem – így nincs lehetőségük szakma tanulására. A vállalatok és a szövetkezetek többsége elzárkózik felvételük elől, még akkor is, ha munkaerőhiánnyal küzd. A tervteljesítésre és arra hivatkoznak, hogy a többi dolgozó elutasítja a cigányokkal való együttes munkát. Előfordul, hogy egyes vállalatoknál, szövetkezeteknél a munka elosztása és bérezése, valamint más jogok gyakorlása terén is hátrányos megkülönböztetésben részesülnek.

A cigánytelepek száma 2100. Ezek rendszerint egészségtelen, ősztől tavaszig szinte megközelíthetetlen területen [erdők, mocsarak mentén] vannak, s lakóik emberi lakásra alkalmatlan építményekben, helyenként földbe vájt kunyhókban élnek. A cigány telepek kommunális ellátottsága rendkívül alacsony szintű, egészségügyi viszonyaik ijesztőek. A hiányos és rossz vízellátás, árnyékszék hiánya s az elhanyagolt környezet különféle fertőző betegségek melegágya. Egyre több azoknak a cigányoknak a száma, akik emberibb

életkörülmények, jobb viszonyok után vágyódnak, azonban – különösen vidéken – még gyakori a lakosság idegenkedése, sőt kifejezett tiltakozása a cigányoknak a község belső területére való költözése ellen.

Nagyon nehezíti a beilleszkedést a kulturális elmaradottság is. Az írástudatlanok száma mintegy 60 ezerre tehető. A most folyó tanévben kb. 6 ezer cigánygyermek maradt távol az iskolától. A beiratkozott gyermekek közül csak mintegy 13% jutott el az általános iskola felső tagozatába. Igen nagy a túlkoros cigánytanulók száma, a hiányzási átlag magas, tanulmányi eredményük rendkívül alacsony. A szülők általában nem fordítanak gondot a gyermekek tanulására, otthonukban pedig a tanulás elemi feltételei is hiányoznak. Ez annál is súlyosabb, mivel a fő figyelmet éppen a cigányfiatalok nevelésére kell fordítani, őket kell mielőbb kivonni a cigány életmódból. A fiatalok könnyebben megértik társadalmunk lényegét és helyzetük megváltoztatásának szükségességét.

3. A probléma megoldása iránt a társadalmi érdeklődés növekszik. Az utóbbi években a tanácsai végrehajtó bizottságok tanulmányozták és megtárgyalták a területükön élő cigánylakosság helyzetét, foglalkoztak átnevelésük lehetőségeivel, terveket készítettek, amelyek számos konstruktív javaslatot és intézkedést tartalmaznak. Ugyanakkor – esetenként – helytelen, erőszakos intézkedések is előfordulnak. [Például Veszprém megyében.]

A cigánykérdés megoldásával kapcsolatban még számos helytelen nézet érvényesül. Sokan nemzetiségi kérdésként fogják fel, és javasolják a „cigány nyelv” fejlesztését, cigány nyelvű iskolák, kollégiumok, cigány termelőszövetkezetek stb. létesítését. Ezek a nézetek nemcsak tévesek, de károsak is, mivel konzerválják a cigányok különállását, és lassítják a társadalomba való beilleszkedésüket.

A Magyarországi Cigányok Kulturális Szövetsége – bár ért el bizonyos eredményeket azzal, hogy segítette a tanácsok és egyes társadalmi szervek figyelmét a problémákra irányítani – nem alkalmas arra, hogy a cigánylakosság átnevelésében jelentős szerepet töltsön be.

II A Politikai Bizottság a jelentést tudomásul vette, és az alábbi határozatot hozta:

1. A Politikai Bizottság megállapítja, hogy a cigánylakosság elkülönülésének megszüntetése és beilleszkedése társadalmunkba – már csak e réteg nagy száma és súlyos elmaradottsága miatt is – fontos társadalmi ügy. E folyamat meggyorsításához megvannak a feltételek, azonban ez a feladat ma még a párt-, az állami és az érdekelt társadalmi szervek munkájában nem kapja meg a szükséges figyelmet. A cigánylakosság felé irányuló politikánkban abból az elvből kell kiindulni, hogy bizonyos néprajzi sajátossága ellenére sem alkot nemzetiségi csoportot. Problémáik megoldásánál sajátos társadalmi helyzetüket kell figyelembe venni, és biztosítani kell számukra a teljes állampolgári jogok és kötelességek érvényesülését, az ezek gyakorlásához szükséges politikai, gazdasági és kulturális feltételek megteremtését. Fokozatosan el kell érni, hogy a cigányok a lakosság többi részétől nem elkülönítetten, állandó lakóhelyeken települjenek, állandó munkához jussanak, egészségügyi körülményeik javuljanak és emelkedjék kulturális színvonaluk.

Fel kell venni a harcot a lakosság körében még ma is élő helytelen nézetek ellen, amelyek megnehezítik a cigányok beilleszkedését, társadalmi, gazdasági és kulturális felemelkedését.

Intenzív felvilágosító munkát kell folytatni mind a cigányok, mind a lakosság más rétegei között. Ebben, valamint a cigányok politikai és kulturális nevelésében a Hazafias Népfőnt mellett vegyen részt a Magyar Nők Országos Tanácsa, a Vöröskereszt, a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat, valamint a sajtó, Rádió, Televízió is.

(A PB határozat titkos részében feloszlatta a magyarországi cigányok kulturális szövetségét.)

17/3

Közelkép a láposi cigányokról

1850–2004

Lápos Borsod megye, azon belül is a Felső-Bódva vidékének egyik jellegzetes, közel 600 lelkes aprófaluja, ahol a cigány lakosság aránya mára meghaladta a 80 százalékot.¹ Az 1971-es, az ezer lakosnál kisebb falvakat „kihalásra szánó” településpolitika megtette a maga hatását ezen a helyen is. A körzetesítéssel szinte az összes mozgatható intézményt elvitték a faluból: az általános iskola első két osztályán, az óvodán meg a templomon kívül mára csak egy postahivatal, két kisbolt meg a kocsmá maradt.

Mindezen felül itt működik a megyei önkormányzat (korábban tanács) által fenntartott kiegészítő és speciális iskola (továbbiakban: Intézet), 120 kiskorú gyereknek adva otthont. Az Intézet 30 kilométeres körzetben a környék legnagyobb – és szinte egyetlen – legális munkaadója. A láposi aktív korú nem cigány lakosság 95 százaléka itt dolgozik. Mégis, a falubelieknek erős fenntartásai vannak az intézménnyel szemben. Elsősorban azért, mert a láposi szegény cigányok közül többen az itt nevelkedő fiatalokkal állnak, illetve házasodnak össze.²

Bár Lápos egy falu, mégis két külön világot rejt magában. Két, egymástól szinte teljesen elkülönülő csoport él itt egymás mellett, a legminimálisabb interakciót fenntartva. Az egyik csoportot a parasztok alkotják, akiknek 80 százaléka nyugdíjas. Bár jövedelmi helyzetük alapján nem látszanak sokkal magasabb státusúaknak a cigányoknál, ők is éppen csak a szegénységi küszöb felett vannak, lakáskörülményeik összehasonlíthatatlanul jobbak azokénál. A másik, élesen elkülönülő csoport a cigányoké, vagy ahogy a helybeliek mondják: a „putrisoké”, akik fenn laknak a dombon, a cigánysoron, a faluról szinte leválasztva, a parasztok és az erre vetődő turisták szeme elől elzárva.

Aki felmegy a dombra, mintha másik világba csöppenne. A „putrisok” – mintegy 20 család, összesen 110 ember – olyan, háznak nem nevezhető kunyhókban laknak, amiket már a „cigányszegénység” felszámolására hivatott 1961-es párthatározat is lebontásra ítelt. Akkor itt is sok viskót lebontottak, lakóikat beköltöztették a faluba, persze megint csak olyan helyre, ahol nemigen vannak a parasztok szeme előtt. Ezzel újabb cigánysort kreáltak, amit ma mindenki csak „Cs-sornak” nevez a cigányok részére épült csökkentett értékű lakások után, hivatalos neve pedig Új sor.

A telep azóta újratermelődött. A fiatalok korán megházasodnak, munkalehetőségük, így keresetük nincs, nem marad más választásuk, minthogy beköltöznek a szülőkhöz. Mikor aztán szaporodik a család, nem férnek el, újabb viskót eszkábálnak maguknak, a szülői házhoz toldva. Hely van, építési engedély ide a dombra nem szükséges. A polgármester e jelenségre csak annyit mond: „Az biztos, hogy ebben a faluban senki nem lesz hajléktalan.”

A putrikban egy-egy 15 négyzetméteres helyiségben gyakran nyolctagú családok laknak, egy ágyon négyen osztozva. Néhányan már a villanyszámlát sem tudják fizetni, nem marad más választásuk, minthogy az ős beálltával, a nappalok rövidülésével egyre korábban fektetik le a gyerekeket. „Mit tudok csinálni? Bedőlünk az ágyba négy óra felé, így a gyertya is kitarthat egy hónapig” – mondja a régi bányaépületben lakó 40 éves asszony, akinek öt gyereke közül az egyiket két évvel ezelőtt elvitték állami gondozásba. Az asszonynak azóta egyetlen reménye, hogy az önkormányzat elkezd építeni végre a beígért „szocpulos” (a gyerekek után járó szociálpolitikai kedvezményrel épülő) lakásokat, és oda már kiadják az intézetből a gyereket. ...

A hatvanas évek vége felé a Láposhoz hasonló aprófalvakat sújtó településpolitika mellékövetkezményeként itt is megkezdődött a szelektív elvándorlás, amelynek az itt maradt

cigányokra nézve talán legkárosabb velejárója az volt, hogy nemcsak a jobb módú parasz-
tok költöztek el, de velük együtt a szegénysorból kiemelkedett, magasabb státusú cigány
családok is. Így a láposi roma társadalom elveszítette a közép-, illetve a felső rétegeit. (A
szelektív elvándorlás, illetve a helyi népesség kicserélődésének elsősorban is a borsodi és
a baranyai kistelepüléseket érintő folyamatát a szakirodalom már kimerítően tárgyalta és
szemléletesen leírta. L. Havas, 1999; Kemény–Janky, 2004; Ladányi–Szelényi, 1998.)...

(Forrás: Durst Judit: „Az biztos, hogy ebben a faluban senki nem lesz hajléktalan”.
A lakáshelyzet változása a láposi cigányoknál [1850–2004]; <http://beszelo.c3.hu/04/11/09durst.htm>)

Feladat

Készítsetek egy olyan rendhagyó diagramot, amelyen a romák helyzetének változásait
nem csupán adatokra, százalékos kimutatásokra alapozzátok! Az adatok mellett vegyétek
figyelembe az emberi, érzelmi tényezőket is, és próbáljátok meg bemutatni ezeket az áb-
rátokon!